

Helge Nielsen (red.): *Køge bys historie 1288-1988. Bd. I: 1288-1850, bd. II: 1850-1988.* (Køge Kommune, Køge Museum og Køge Byhistoriske Arkiv, 1985 og 1988). Bd. I: 416 s., 495,- kr., bd. II: 432 s., 525,- kr.

Bidragydere: Museumsinspektør, cand. phil. Marie Bach. Arkivleder, cand. mag. Birte Broch. Arkitekt Hans Henrik Engqvist. Arkitekt m.a.a. Jørgen Ganshorn. Universitetslektor, dr. phil. Kaj Hørby. Arkitekt m.a.a. Niels Erik Jensen. Cand. mag. Marianne Johansen. Museumsinspektør, mag. art. Gerd Neubert. Museumsinspektør, mag. art. Helge Nielsen. Professor, arkitekt m.a.a. Stefan Ott. Arkitekt, m.a.a. Jørgen Sestoft. Museumsinspektør, mag. art. Gunnar Solvang. Museumsinspektør, mag. art. Poul Strømstad.

For nogle år tilbage tog en ældre kollega et par utraditionelle hjælpemidler i brug, da han skulle anmelde et jubilæumsværk: Målebånd og køkkenvægt. Jeg kom umiddelbart til at tænke på det, da jeg efter udgivelsesreceptionen på Køge rådhus bar bd. 2 hjem under armen. Her er i sandhed tale om et storværk på omkring 2 kg pr. bind i fuldt A4-format. Altså ikke velegnet til tog- eller sengelæsning og heller ikke nem at finde plads til på en almindelig reolhylde. Og når jeg nu er inde på, hvad værket *ikke* er, kommer jeg ikke uden om at nævne den lidt ufolkelige pris i omegnen af 500 kr. bindet. Kvaliteten taget i betragtning kan det ikke gøres billigere, men alligevel. Der er med andre ord lagt vægt på det præsentable. Og denne side af sagen er lykkedes over al måde, ikke mindst for bd. 2's vedkommende. Det er meget smukt boghåndværk i et smagfuldt og opfindsomt lay-out fra grafikerens Thora Fiskers hånd. Ethvert opslag prydes af en illustration, det være sig et kort,

en tegning eller et foto i sorthvid eller farve. Trykteknikken er super. Til overflod er billederne i bd. 2 reproduceret i den kostbare, men utroligt flotte duplex-sats, der giver dybde til især de lidt ældre fotografier, som byarkivet har været storleverandør af.

Køge bys historie følger sig ind i rækken af dette årtis mange byhistorier: København, Odense, Kalundborg og Holbæk for blot at nævne nogle af de senest tilkomne. Mens tidligere tiders byhistorier som regel var én- eller tomandsværker, er de nye for det meste skrevet af et team og fremstillingen temaorienteret fremfor strengt kronologisk anlagt. Således også med de to foreliggende bind. Medarbejderstaben har bestået af arkitekter, arkæologer, etnologer og historikere med større eller mindre tilknytning til byen. I alle tilfælde er der skrevet kompetent og mere end det. Og i mange tilfælde er der tale om primær forskning. Dog har enkelte medarbejdere været sat på større prøvelser end andre, nemlig de der, for at levere de lange oversigtsartikler, har måtte krydse mellem rigshistorie og lokalhistorie. Det er ikke nogen misundelsesværdig opgave, slet ikke når vi kommer op i dette århundrede med dets overvældende mængde af kildemateriale. Og i hvert fald ikke når man betænker, at det potentielle publikum, køgeborgerne, nok mest interesserer sig for det lokale. På de givne præmisser er det lykkedes fint. Men den katterske tanke sneg sig ind på mig, om ikke 30'ernes byhistorier, med deres overvældende personfiksering, i højere grad end nutidens mere ambitiøse projekter, tilfredsstillede den lokalhistoriske nysgerrighed. Tanken synes også at have strejft redaktionen, da bd. 2 blev planlagt, jfr. de veloplagede afsnit om byens arbejdere, middelklasse, borgerskab og det offentlige liv.

Det skal ikke skjules, at mit hjerte har banket mest for bd. 2, altså skildringen af tiden efter 1850, og det hænger ikke udelukkende sammen med, at jeg selv – med et lidt fjottet udtryk er – samtidshistoriker. Nej, årsagen må søges i det intrikate spørgsmål, om man vil opbygge sin byhistorie tematisk eller kronologisk. Og de hermed forbundne redaktionelle overvejelser.

Skulle jeg foretage valget, gik det i retning af den kronologiske fremstilling. De mange tilflyttere til byen ville sandsynligvis være bedre tjent med at blive orienteret om byens *udvikling* end om udvalgte temaer, mere eller mindre løst sammenknyttet. Temaerne måtte da underlægges kronologiens tvang og kun benyttes, hvis de kunne belyse et længere og/eller relevant historisk forløb. Vel vidende at dette kræver en skrap redaktionel planlægning og gennemførelse. Med al respekt for bd. 1's faglige kvaliteter forekommer det mig, at redaktøren har holdt tøjlerne lovlig løst. Resultatet er blevet mere kaleidoskopisk end tematisk. I bd. 2 er der rettet op på denne skødesynd, hvad ikke kun tildelingen af sider til den enkelte forfatter viser. Som allerede nævnt er der faktisk tale om et vellykket forsøg på at komme rundt om byens borgere (klasser), deres arbejdsvilkår, boligforhold og fritid.

Det er et flot værk, Køge Kommune i samarbejde med Køge Museum og Køge Byhistoriske Arkiv her lægger for dagen. Blot har jeg et lille, helt urealistisk ønske: Var der ikke mulighed for at fremstille en »folkeudgave« af de to bind? De mange iøjnefaldende kvaliteter opfordrer til en større udbredelse, end den samlede pris på over 1000 kr. giver mulighed for. Og som bekendt er interessen for lokalhistorie i stadig vækst. De to bind har hver for

sig et glimrende noteapparat, navne-, sag- og stedregister. Fin brugerservice!

Hans Sode-Madsen

Jørgen Nielsen: *Hedens Grannelund. Statens plantageanlæg på de jyske hedder 1788-1863.* (Poul Kristensens Forlag, 1988). 188 s., 275 kr.

De jyske heders opdyrkning og beplantning tog for alvor fart efter 1864-krigen og oprettelsen af Det danske Hedeselskab to år senere. Det omfattende kultiveringsarbejde, som selskabet blev igangsat af i de følgende 70-80 år, og som fik en afgørende landbrugs- og befolkningsmæssig betydning, er historisk behandlet i en række værker, herunder selskabets store tobinds jubilæumsværk fra 1966. Forsøgene på at frugtbar gøre de store hedestrækninger var dog igangsat mere end 100 år før Hedeselskabets grundlæggelse, bl.a. gennem indkaldelsen af tyske kolonister (kartoffeltyskerne) i årene omkring 1760. Også deres virksomhed og dens betydning er beskrevet, senest i flere publikationer af Valdemar Andersen.

Jørgen Nielsen tager i denne bog (titlen er et Blicher-citat) den anden side af de tidlige hedekultiveringsforsøg, skovdyrkingen, i århundredet 1760-1860 op. Kort efter de tyske hedekoloniers anlæggelse igangsattes på statens initiativ tilsåning af de første hedeskove. Disse forsøg mislykkedes dog helt, og først i løbet af 1780'erne blev kultiveringsarbejdet genoptaget med amtmand Buchwald i Silkeborg som inspirator, reformpolitikeren C. D. Reventlow som igangsætter og den indkaldte hannoveranske forstmand G. W. Brüel som praktisk og faglig organisator. I de følgende årtier gennemførtes tilsåning (senere tilplantning) af skovarea-